



Dağ, Adem, “Rize ve Trabzon’un Boşanma Oranlarının Karşılaştırılması”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10/21, ss.13-25.
DOI: 10.31765/karen.1436167

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / *Research Article*

** Doç. Dr.,

Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bursa/TÜRKİYE

✉ adem.dag@btu.edu.tr

ORCID : 0000-0001-8548-7599

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Evlilik, Boşanma İstatistikleri

Keywords: Divorce, Marriage, Divorce Statistics

Geliş Tarihi / Received Date: 13.02.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 20.05.2024

RİZE VE TRABZON’UN BOŞANMA ORANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

Adem DAĞ**

Öz: Bu çalışmanın amacı Rize ve Trabzon’un TÜİK 2022 boşanma oranlarının karşılaştırmasını yapmaktır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için Rize ve Trabzon’a ait yıllara göre boşanma istatistiği grafiği verileri, kaba boşanma hızı verileri ve evlilik süresine göre boşanmalar verileri analiz edilmiştir. Çalışmanın verilerinin analizinden; Rize ve Trabzon’da boşanma oranlarını yıllara göre (2001-2022) karşılaştırdığımızda benzer bir örüntüye sahip olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda iki ilin nüfuslarını karşılaştırdığımızda toplam boşanma sayılarının yıllara göre değişimi de benzer bir nitelik taşımaktadır. Kaba boşanma hızı Rize ve Trabzon’da her ne kadar benzer bir örüntüye sahip olsa da 2013-2018 yılları arasında Rize’nin Trabzon’dan önde olduğu görülmektedir. Bu kadar bir farklılaşma normal karşılanabilir. Türkiye 2022 kaba boşanma hızının %0 2,13 olduğu dikkate alındığında iki ilde Türkiye ortalamasının altındadır. Çalışmanın sonucunda boşanma oranlarının Türkiye ortalamasına paralel bir şekilde Rize ve Trabzon’da da arttığı sonucu bulunmuştur. Aile neslin devamı ve bireyin sosyalleşmesini sağlayan en önemli kurumdur. Boşanma oranlarının azalması için aileyi koruyacak sosyal politikaların geliştirilmesi bir zorunluluktur.

COMPARISON OF DIVORCE RATES IN RIZE AND TRABZON

Abstract: The aim of this study is to compare the divorce rates of Rize and Trabzon in Turkey Statistical Institute (2022). In order to realize the aim of the research, data on divorce statistics graphs of Rize and Trabzon by years, data on the crude divorce rate, and data on divorces by marriage duration were analyzed. When we compare the divorce rates in Rize and Trabzon by years (2001-2022) from the analysis of the data of the study, we see that they have a similar pattern. At the same time, when we compare the populations of the two provinces, the change in the total number of divorces over the years is similar. Although the crude divorce rate has a similar pattern in Rize and Trabzon, it is seen that Rize is ahead of Trabzon between 2013-2018. This differentiation can be considered normal. Considering that Turkey's 2022 crude divorce rate is 2.13 ‰, both provinces are below Turkey's average. As a result of the study, it is concluded that divorce rates are increasing in Rize and Trabzon in parallel with the average in Turkey. Family is the most important institution that ensures the continuation of the generation and

socialization of the individual. To reduce divorce rates, it is necessary to develop social policies that will protect the family.

Giriş

Evlilik, insan hayatının içgüdüsel ve toplumsal tüm yönlerini kapsayan ve eş (aile) olmanın bir olmayı sağlayabildiği, biz kavramının aile ögesi üzerinden tanımlanmasını sağlayan yegâne önemli sosyal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Evlilik hem birey hem de toplum açısından bu kadar önem taşımaya rağmen; günümüze kadar hiç bu denli soyut ve kısa ömürlü temeller üzerine inşa edilmemişti. Günümüzde iyi mevkilerde çalışan kadınlar ve erkekler ekonomik açıdan aileden bağımsız yaşamaya başlamıştır. Kadın ve erkeğin aile kurması, feodal hiyerarşilerde olduğu gibi, artık herhangi bir siyasi amaca, hanedanlıkların devam ettirilmesine ya da mülk/servet edinmeye hizmet etmemektedir. Miras alınan ve doğal kabule dayanan bağlar gevşemiş ve takım halinde çalışan çift artık ayrıcalıklı konuma oturmuş görünmektedir. Açıkçası sağlam temelli ve düzenli olan her şey giderek ortadan kaybolmaktadır.² Günümüzde evlilik birlikteliğini zorlayan önemli etkenler bulunmaktadır. Aile üyeleri üretim sürecine katılmakta ve kendi gelirlerini kazanmaktadır. Aile kurma sürecinde ebeveynlerin rolü azalmıştır. Ebeveynler adeta onay merci konumuna gelmiştir. Vakti geldiğinde evlenmek ve çocuk sahibi olmak toplum tarafından önerilirdi, aksi bir durum yadırganırdı. Fakat günümüzde aile kurumuna olumsuz bir bakış açısının var olduğunu görmekteyiz. Artık bireylerin büyük bir çoğunluğu evliliğin getirdiği sorumluluklara dikkat çekerek, evliliği olumsuz değerlendirmektedir.

Küreselleşme ve modernleşme ile birlikte; dünya değerlerinin tekipleştiği, benzer standartlara sahip olduğu, toplumu bir arada tutan yerel ve milli unsurların hızla değiştiği kabul edilmektedir.³ Sosyokültürel değişimler “aile” kavramlaştırmamızı da değiştirdi ve bu gün insanlar geleneksel olmayan aileleri daha fazla kabullenmeye başladı. Evliliğin işlevleri çarpıcı biçimde değişti: Çiftlerin daha az çocuğu var, geleneksel olarak aile tarafından karşılanan ihtiyaçların çoğu artık dış kurumlar tarafından karşılanıyor ve aile yaşamının odak noktası ekonomik üretim ve karşılıklı bağımlılıktan duygusal tatmine doğru kaymış durumda. Günümüz ailelerinin yaşamları eski zamanlara göre daha karmaşık. Tipik olarak, her iki eş de artık ev dışında çalışmaktadır ve hem iş hem de ev işinin eş zamanlı talepleri, özellikle kadınlar için evlilikte gerilimi artırmaktadır.⁴ Yeni aile benzeri birliktelikleri aile olarak kavramlaştırmak doğru olmayabilir. Çünkü ailenin en önemli görevlerinden bir tanesi olan neslin devamı ve çocukların sosyalleştirilmesi, aile benzeri yapılar için oldukça zor bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte aile birçok görevini (çocukların eğitimi vb.) topluma aktardığı için daha az çocuk sahibi olma eğilimindedir. Aynı zamanda çocuklar aileye ekonomik katkı sağlayan bireyler olma vasıflarını terk etmişler ve aksine önemli bir ekonomik yük haline gelmişlerdir. Eşler geçmiş dönemlerdeki kadar birbirlerine bağlı değiller, çünkü aile birlikteliği karşılıklı bağımlılıktan bireysel tatmine yönelmiş durumdadır. Bireyler idealler ile devam ettirilen evlilikler yerine, duygusal tatmine daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

Toplumun temeli olan evlilik birliğini korumak en önemli gaye olsa da bazen bir evliliğin sona ermesi kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir. Boşanma her ne kadar istenmeyen bir son olsa da gerektiğinde bireyin sağlığını (zihinsel, fiziksel, psikolojik vb.) koruma amaçlı olarak yapılması zorunluluk haline gelebilmektedir.⁵ Boşanma bazen bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bireyin ruh sağlığının yoğun tehlike altında bulunduğu durumlarda. Boşanmak aslında sürecin en basit ve en net tarafına karşılık gelmektedir. Boşanma

¹ Gündüzalp, 2018: 4.

² Beck ve Beck-Gernsheim, 2020: 191.

³ Göksoy, 2020: 1-10.

⁴ Clarke-Stewart ve Brentano, 2006: 50.

⁵ Erol, 2011: 120.

süreci en kaba bir şekilde üç aşamada (boşanma öncesi-boşanma-boşanma sonrası) gerçekleşmektedir. Bazen de çiftler herhangi bir resmi makama boşanma başvurusu yapmadan boşanmış gibi yaşayabilmektedir.

Boşanma; eşlerden birinin ve yasalarla belirlenmiş nedenlere dayanarak açtığı dava sonunda, hâkimin vereceği kararla evlilik birliğinin bitirilmesidir. Bütün Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de, boşanma artık bir dinsel problem olmaktan çıkmış ve laik hukuk alanına bırakılmış bir hukuksal olgu haline gelmiştir.⁶ Günümüzde boşanma, çiftin her ikisinin ya da herhangi birisinin isteği ile evlilik birliğinin sonlandırılmasıdır.⁷ Hukuk sisteminin gözünde boşanmak; dava mahkemeye taşındığında sanki bir iş ortaklığını sonlandırmak gibidir.⁸ Boşanma, evliliğin sadece yasal olarak bitmesine karşılık gelmektedir, fakat ailelerin ve hane halklarının parçalanmasının tek yolu bu resmi işlem değildir. Aslında evlilik ve evlilik birlikteliği, karı-kocalığın bittiği fakat boşanmanın gerçekleşmediği durumlarda da bitmektedir. Zorunluluk veya bireysel tercih gereği ayrılmalar da parçalanmış aileye neden olabilir (örneğin, yurt dışında çalışmak veya mahkûm olmak gibi) eş kaybı da benzer sonuçlar doğurur. Yani boşanma dışındaki sebepler de ailelerin parçalanmasına neden olur ve boşanma, zaten bir süre önce zihinde ve gönülde bitmiş evliliğin yasal olarak sonlanmasıdır.⁹ Boşanmak bir netlik ve kesinlik ifade eder çünkü somuttur, hâkim boşanma kararını ilan eder. Bu bakımdan boşanma kesin olarak belirlenen ve evlilik anlaşmasının sona erdiğini belirten ve böylece net bir şekilde ölçülebilen somut bir olgudur. Fakat evliliğin sona ermesinin göstergesi olarak hâkimin boşanma kararı bütün tablonun sadece bir bölümünü yansıtır. Karşı tarafta, boşanma gerçekleşmediği halde geçici ya da sürekli ayrılıklar olduğu gibi, çiftlerin bir arada yaşamaya devam ettikleri şiddetli ve uzun süreli ıstırap yaratan durumlarda bulunabilmektedir.¹⁰

Boşanma, insan hayatındaki büyük bir yaşam geçişi, gündelik hayattaki önemli bir değişimdir. Kişisel açıdan düşünüldüğünde evlilik gibi bir ilişkinin bitirilmesi ve ayrılık, bilhassa psikolojik ve duygusal bağlılık gibi olgularla birlikte düşünüldüğünde insan için son derece yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir.¹¹ Kişi alıştığı yaşam düzeninden, bambaşka bir düzene geçmektedir. Kessler'e (1975) göre boşanma sürecinin başlaması ya da boşanma düşüncesinin filizlenmesi, evliliğin ilk yıllarına kadar geri gitmektedir. Evliliğin başlangıç dönemlerinde eşlerin, birbirlerinin farklı taraflarını ve ilişkilerindeki zorlukların farkına varması bu süreci başlatan ilk gelişme olarak düşünülebilir. Özellikle belirtmek gerekir ki eşler bu farkındalık sonrası ilişkilerindeki zorlukları sağlıklı iletişim ve problem çözme becerileriyle çözümlenip, birbirlerini zayıf ve güçlü yanlarıyla kabul etmezlerse evliliğin ilerleyen dönemleri boşanma sürecinin bir evresi olarak karşılına çıkacaktır.¹² Uyum ve denge aynı zamanda kabullenebilme kavramları evlilik birlikteliğini devam ettirebilmek için gerekli olan durumlardır. Her insanın tolerans sınırı birbirinden farklıdır. Bir kişi en ufak bir şeyi boşanma için öne sürebilirken, bir diğer kişi sınırın her gün defalarca aşıldığı ve yoğun ıstırap altında evliliğini devam ettirmeye çalışabilir. Bu durum boşanma kararı alabilmenin kişisel bir durum olduğunu göstermektedir. Aslında yasalarda da durum böyledir. Örneğin aldatıldığını öğrenen taraf eşine boşanma davası açması için 6 aylık ve her halükarda 5 yıllık süre ile sınırlandırılmıştır. Kişi boşanma nedeninin varlığını öğrendiği andan itibaren 6 ay içerisinde ve fiilin gerçekleştiği süreden başlayarak 5 yıl içerisinde boşanma davası açması gerekmektedir.

Boşanma davaları tüm dünya da mahkemeleri oldukça meşgul etmektedir. Mahkeme dışı boşanma uygulaması bugün birçok ülke hukukunda kabul edilmiş bir boşanma biçimidir. Bu

⁶ Anıl, 2008: 26.

⁷ Kara ve Doğan, 2018: 49.

⁸ Stoner, 2006: 9.

⁹ Browne, 2021: 123.

¹⁰ Dominian, 1974: 17.

¹¹ Ferah, 2018: 384.

¹² Uçan, Yazar ve Sayıl, 2006: 25.

uygulamanın yapıldığı ülkelerde mahkeme dışı boşanma kurumu ya uzun yıllardır var olan bir gelenek olarak ya da boşanma hukukunun adli alanın dışına çıkarılması sürecinin bir parçası olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Mahkeme dışı boşanmanın şartları ve boşanmanın gerçekleştirilebileceği makamlar uygulamanın gerçekleştiği ülke açısından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, çiftin vali önünde (Norveç), çiftin nüfus memurları önünde (İtalya), çiftin adli hizmet memuru veya noter önünde (İspanya), çiftin Aile Hukuku Ajansı “Familiieretshuset” tarafından (Danimarka) ve son olarak çiftin noter tarafından tutulan sicile tescil yoluyla (Fransa) boşanabilmeleri mümkündür. Fakat yukarıda sıralanan tüm ülke hukuklarındaki düzenlemelerin ortak yanı mahkeme dışı boşanmaya sadece anlaşmalı boşanma için müsaade edilmiş olmasıdır.¹³ Mahkeme dışı boşanmadan farklı olarak evlilik kurumunun hiç tesis edilmeden evlenme kararı sonrasında birlikte geçirilecek süreye (1 -2 yıl gibi) bağlı olarak evliliğin onaylanması uygulamaları bu gün Güney Amerika ülkelerinde konuşulan önemli bir konudur. Bu uygulamanın getirilmesi ile mahkemelerde boşanmaya bağlı iş yükünün azaltılması amaçlanmaktadır.

Boşanma sosyal bir olgu olarak düşünüldüğünde sadece karı koca arasında değil çocuklar ile ebeveynler, aileler ve akrabalar hatta arkadaşlar arasında gerçekleşip süreç içerisinde çeşitli sorunları da ortaya çıkaran bir gerçekliktir. Fakat zamanla bu sorunsalın toplumsal tarafı görmezden gelinerek boşanma, “eşler arası ayrılık” olarak algılanmış ve zamanla toplumda olağan karşılanmaya başlanmıştır.¹⁴ Boşanma bu bağlamda sadece çifti ilgilendirmez, boşanma sürecinden en çok etkilenen çocuklar olmaktadır. Özellikle 0-12 yaş arası ebeveynleri boşanan çocuklar süreci çok sancılı yaşayabilmektedir. Ardından ebeveynler ve akrabalarla boşanmanın gerçekleşmesi ve son olarak arkadaşlar. Tüm bu süreçleri yaşayan çiftler için her şeyin bittiğini söyleyemeyiz. Malların paylaşımı, yoksulluk nafakası, iştirak nafakası ve çocukla kişisel iletişim kurma vb. sorunlar çözüm bekleyecektir. Aynı zamanda çekişmeli boşanmaların önemli bir bölümünde görülen Ebeveyn Yabancılaştırma Sorunu (EYS) çok önemli problemler yaratabilmektedir.

Köseoğlu ve Yazıcı'nın (2022) Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutum Ölçeği'ni kullanarak 441 katılımcı ile gerçekleştirdikleri niceliksel bir araştırmada; cinsiyet ile şiddet karşıtlığı alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadınların şiddet karşıtı tutum düzeyleri ile boşanma tutumları arasındaki ilişki erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Tarhanacı'nın (2017) Trabzon'da ikamet eden 15 avukat ile gerçekleştirdiği ve derinlemesine görüşme yöntemini kullanarak veri topladığı bir nitel araştırmada boşanma nedenlerinin; iletişimsizlik, teknolojik gelişmeler, ekonomik sebepler, şiddet ve aldatma olduğu sonucunu bulmuştur. Tarhanacı'nın (2017) ve Köseoğlu ve Yazıcı'nın (2022) yaptığı araştırmadan farklı olarak bu araştırmada TÜİK (2022) Rize ve Trabzon Boşanma verilerinin analizi yapılmıştır. Ataerkil aile yapısının çözülmesi ve toplumsal cinsiyet ile boşanma arasında Köseoğlu ve Yazıcı'nın (2022) yaptığı çalışmaya benzer sonuçların var olduğunu söyleyebiliriz. Ataerkil aile yapısının geri plana çekilmesi ve kadının çalışma hayatına katılması boşanma oranlarını arttırmaktadır. Tarhanacı (2017) yaptığı çalışmada boşanmanın birçok nedeni ile boşanma arasında ilişkinin var olduğu sonucu bulunmuştur. Bu araştırmada da boşanma oranlarının hızla artması ile sıralanan nedenler arasında ilişkinin var olduğunu söyleye biliriz. Yayla (2022) yaptığı bir çalışmada; Türkiye'de ekonomik konjonktürün değişimine etki eden krizler ile boşanma oranları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. İşsizlik ve bozulan aile içi ilişkiler boşanma oranlarını etkilemektedir. Bu çalışmada da ekonomik konjonktürdeki dalgalanmaların boşanma oranlarını etkilediği sonucu bulunmuştur.

1. Yöntem

Bu çalışmanın amacı Rize ve Trabzon'da boşanma oranlarını nüfus rakamlarıyla karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışmada TÜİK boşanma verileriyle Rize ve Trabzon'da ki boşanma oranlarının yıllara göre değişimini Türkiye ortalaması ile karşılaştırmak amaçlanmıştır. TÜİK

¹³ Ürem-Çetinel ve Güneş, 2020: 334-335.

¹⁴ Çakır, 2019: 443.

Boşanma verileri analiz edilerek çalışmada doküman incelemesi yapılmıştır. TÜİK Boşanma verileri içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Çalışmanın verisi TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2022) ve TÜİK Hayat İstatistikleridir.

2. Boşanmanın Nedenleri

Boşanmanın tek bir nedeni yoktur, boşanma çok nedenli ve karmaşıktır. Toplumsal değişiklikler, ekonomik koşullar, etnik ve topluluk özellikleri, bireysel ve ilişki nitelikleri dâhil olmak üzere birçok etken bireyleri boşanmaya götürebilir ve bu etkenler birbiriyle bağlantılıdır.¹⁵ Boşanma gerçekliğinin birçok sebebi vardır. 19 yaşından önce evlenen çiftlerde boşanma oranının genelindeki boşanma oranlarını ikiye katlaması olasıdır ve evliliklerin ilk 5. ya da 7. yılları arasındaki dönemde boşanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yarı vasıflı ya da vasıfsız işçi sınıfındaki bireylerin boşanma oranları orta sınıfa oranla çok daha yüksektir. Çocuğu olmayan çiftler ve farklı sosyal sınıflardan veya dini inançlardan olan çiftler, yine daha yüksek boşanma riskine sahiptir. Aynı zamanda mesleklerinden dolayı uzun zaman birbirinden ayrı kalan çiftlerin de boşanma riskinin arttığını söyleyebiliriz.¹⁶ Bununla birlikte kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması, aile yapısında ortaya çıkan değişimler, boşanmanın yasalarca daha kolay hale getirilmesi, toplumun tutumunun boşanmış bireylere karşı değişmesi vb. nedenler boşanma oranlarında yükselişi beraberinde getirmektedir.¹⁷ Boşanmada belli başlı risk faktörleri;

- Erken yaşta evlilik
- Evliğin ilk yıllarında bulunmak (0-5 yıl, bazı kaynaklarda 0-7 yıl)
- Çocuk sahibi olmamak
- Çocukları büyütüp meslek sahibi yapmak (Çocukların büyümesini bekleyen çiftler için)
- Yoksulluk
- Meslek sahibi olmamak
- Dini inanç farklılığı
- Evden uzakta yaşamayı gerektiren bir mesleğe sahip olmak
- Boşanmanın toplum tarafından normalleştirilmesi ve özendirilmesi (Herkes boşanıyor söylemi)
- Kişisel bakım ve hijyene özen göstermemek
- Ailelerin evliliğe müdahale etmesi
- Üçüncü bir kişinin çiftlerden birisinin hayatına girmesi
- Aniden ortaya çıkan hastalık ve ekonomik sorunlar
- Madde bağımlılığı vb.

Tekrar tanıma bakarsak; boşanma, yasaların belirtmiş olduğu şekilde yapılmış bir evliliğin yine yasal olarak sonlandırılması ve kadın ile erkeğin yeni bir evlenme yapabilecek şekilde hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sonlandırmaları ve bekârlık statüsüne ermeleridir.¹⁸ Türk hukuk sisteminde boşanma sadece mahkemede gerçekleşebilir. Türk Hukukunda geçerli bir evlilik birliğinin sona erdirilme şekillerinden biri olarak sadece mahkemede hâkim kararıyla boşanma kabul edilmiş olup, bu konuda başka bir yöntem kabul edilmemiştir.¹⁹ Bu bakımdan yasalar çerçevesinde belirtilmiş bir nedeninin dışında başka bir boşanma nedeni kabul edilemez. Aynı zamanda çiftleri boşayabilmek için mahkemelerden başka yetkili bir makamda yoktur.

¹⁵ Clarke-Stewart ve Brentano, 2006: 50.

¹⁶ Browne, 2021: 123-124.

¹⁷ Aksan ve Altunsu-Sönmez, 2019: 40.

¹⁸ Gündüzalp, 2018: 107.

¹⁹ Ürem-Çetinel ve Güneş, 2020: 326.

Boşanma nedenleri; belirli ve yasaca tanımlanmış özel durumlara ilişkin olan; “Özel Boşanma Sebepleri” ile tek tek sayılması mümkün olmayan birden çok olayı içerisine dâhil edebilmekle birlikte, genel bir kural halinde ifade edilen; “Genel Boşanma Sebepleri” olmak üzere iki temel başlık halinde düzenlendiği görülmektedir.²⁰

Tablo 1. Türk Medeni Kanunu (4721) Boşanma Sebepleri²¹

Zina (Md. 161)	Karı kocadan birisi zina yaparsa, diğer eş boşanma davası açabilir. Dava açmaya hakkı olan eş boşanma nedenini öğrenmesinden itibaren altı ay ve her halükarda zina fiilinin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı zaman aşımına uğrar. Affeden tarafın boşanma davası açma hakkı biter.
Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (Md. 162)	Karı kocadan her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine çok kötü muamele edilmesi ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması nedeniyle boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden itibaren altı ay ve her halükarda bu sebebin ortaya çıkması üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı sona erer. Affeden tarafın boşanma davası açma hakkı biter.
Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (Md. 163)	Karı kocadan biri küçük düşürücü bir suç işler ya da haysiyetsiz bir yaşam sürer ve bu nedenlerden dolayı onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir. Dava açmak zaman aşımına tabi değildir.
Terk (Md. 164)	Karı kocadan biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek amacıyla diğer eşi terk ettiği veya haklı bir neden olmadan aile konutuna geri gelmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim veya noter tarafından yapılan ihtar cevapsız kalmışsa; terk edilen eş, boşanma davası açabilir.
Akıl Hastalığı (Md. 165)	Karı kocadan biri akıl hastası olup da bu nedenle ortak hayat diğer eş için katlanılmaz duruma gelirse, hastalığın iyileşmesinin mümkün olmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek şartıyla diğer eş boşanma davası açabilir.
Evlilik birliğinin sarsılması (Md. 166)	Evlilik birliği, ortak hayatı devam ettirmeleri kişilerden beklenmeyecek ölçüde temelinden sarsılmışsa, bu durumda eşlerden her biri boşanma davası açabilir.

Tablo 1 incelendiğinde bazı boşanma nedenlerine dava açma zaman sınırlamasının getirildiği görülmekteyken diğer nedenlerin var olduğunda herhangi bir zaman sınırlamasının getirilmediği görülmektedir. Özel ve Genel boşanma nedenleri ayrımını incelersek;

- **Özel Nedenler:** Evlilik birliğinin kendine yüklediği görevleri gerçekleştiremeyen ya da farklı nedenlerin etkisiyle kusurlu görülen eşe karşı ileri sürülebilen nedenlerdir. Özel nedenler kanunda eş maddeler şeklinde belirtilmiştir; a) zina, b) hayata kast-pek kötü veya onur kırıcı davranış, c) suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, d) terk etmek, e) akıl hastalığı.²²
- **Genel Nedenler:** Kanun koyucu, özel boşanma nedenlerinin yeterli olmayacağı gerçeğinden hareket ederek, Medeni Kanun’un “Evlilik Birliğinin Sarsılması” başlıklı 166’ncı maddesinde genel boşanma nedenlerini düzenlemiştir. Genel boşanma nedenleri üç tanedir; a) evlilik birliğinin temelinden sarsılması, b) eşlerin boşanma konusunda anlaşmaları ve c) ortak hayatın yeniden tesis edilmemesidir.²³

Tablo 1’de görüldüğü üzere, Türk hukukunda boşanma nedenlerinin çeşitliliği ilkesi geçerli olup, boşanma nedenlerinden bazıları doğrudan kusurlu bir davranışa dayanırken diğerleri

²⁰ Anıl, 2008: 26.

²¹ Türk Medeni Kanunu (4721).

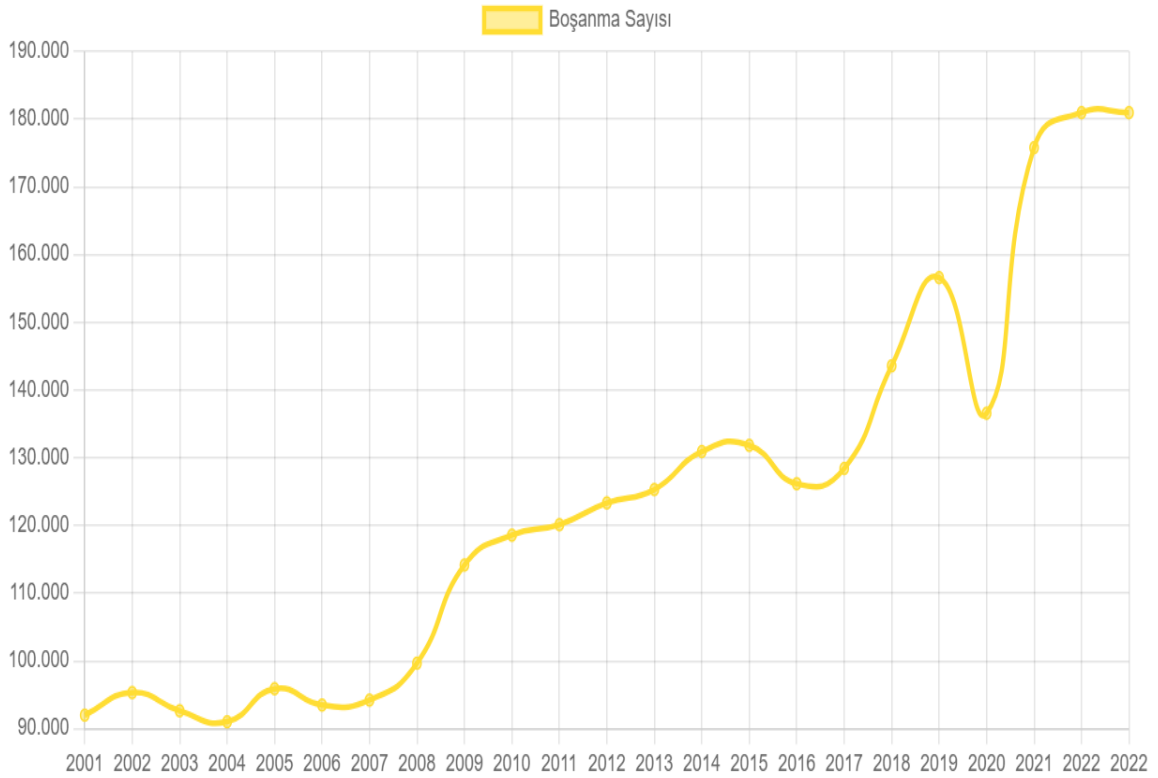
²² Palamut, 2004: 120.

²³ Palamut, 2004: 122.

görünüşte kusur gerektirmektedir.²⁴ Boşanma nedenleri incelendiğinde yasaların evlilik birliğini devam ettirme arzusu içinde olmayan eşleri hukuk düzeninin koruduğu görülmektedir. Bu noktadan hareket ettiğimizde eşler, hukuksal ve toplumsal faydayı göz önüne alarak kişiliklerinin daha fazla zarar görmemesi için, amacı ve yararı kalmayan yani bir nevi kutsallığını kaybeden evlilikleri, kusurlarından ortaya çıkmayan bir nedenle bu ilke çerçevesinde sona erdirebilmektedir.²⁵ Boşanma kararı aslında anlık alınan bir karar değildir. Kişi yılların birikimi sonucunda bu karara varır. Boşanma kararını uygulayabilecek cesaret ve harekete geçmek kişinin bireysel farklılığına bağlıdır. Boşanmak isteyen bir kişi için yasalarda (özel ve genel nedenler) birçok neden vardır. Bu bakımdan evlilik birlikteliğini sonlandırmak isteyen taraf yasalarda uygun bir neden bulabilir.

3. Rize ve Trabzon'da Boşanma İstatistikleri

Bu bölümde Rize ve Trabzon'da 2001-2022 yılları arasında TÜİK verilerinden hareketle boşanma oranlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Rize ve Trabzon'da ki boşanma oranlarındaki değişim Türkiye ortalaması ile karşılaştırılmıştır. TÜİK verileri analiz edilirken Türkiye'nin dinamik nüfus yapısı, ekonomik durumu ve göç hareketleri de dikkate alınmıştır. Aynı zamanda dış faktörler ve teknolojik gelişmeler de boşanma oranlarının artmasına neden olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmuştur.



Şekil 1. Türkiye yıllara göre boşanma istatistiği grafiği²⁶

Şekil 1 incelendiğinde, Türkiye'de yıllara göre toplam boşanma sayısının yükselme eğilimi taşıdığını söyleyebiliriz. 2007-2008'de yıllık toplam boşanma sayısı hızlı bir yükselişe geçmiştir. Yükselme eğilimi 2015'e kadar devam etmiş ve 2016'da yıllık boşanma sayılarında bir miktar

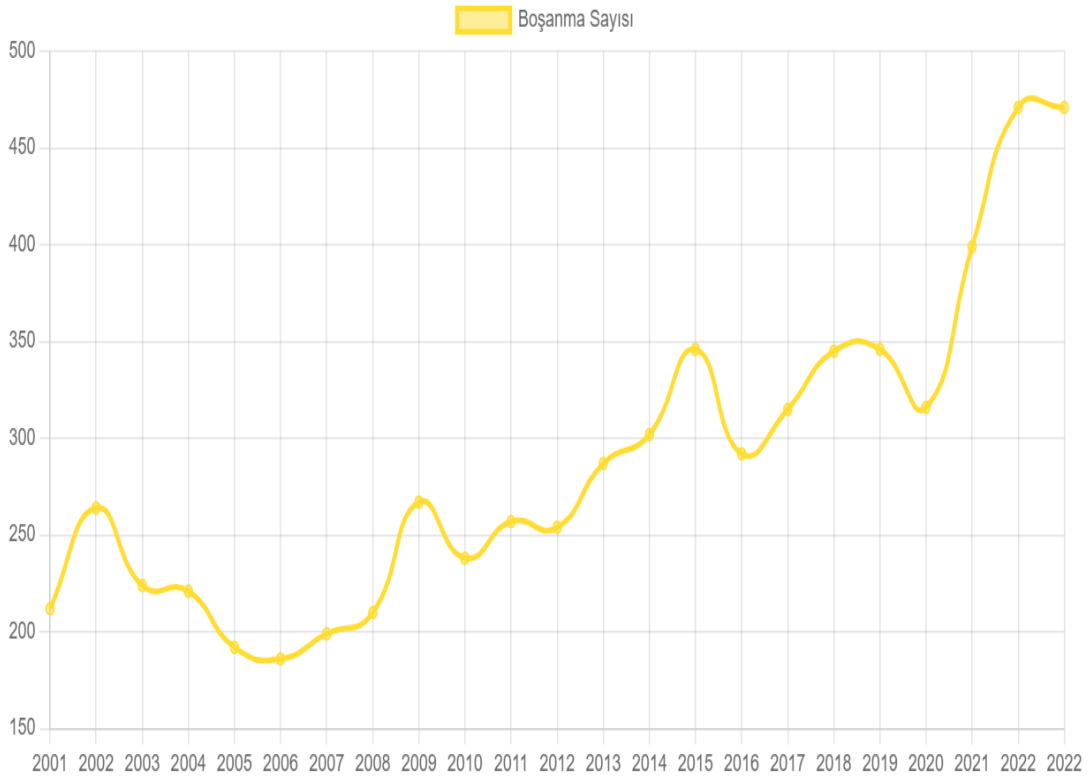
²⁴ Yücel, 2023: 560.

²⁵ Bor, 2023: 21.

²⁶ TÜİK Hayat İstatistikleri (04.02.2024).

düşüş görülmüştür. 2017'den itibaren Türkiye'de yıllık boşanma oranları hızla artmaktadır. Şekil 1'de görülen düşüşün temel etkeni COVID-19 dolayısıyla aile mahkemelerinin kapalı olmasıdır. 21 yıllık sürede boşanma sayıları 16 kez zirve yapmış ve sadece 5 kez düşüş eğilimi göstermiştir. Bu düşüşlerde de temel etken COVID-19 örneğinde olduğu gibi dış kaynaklı olduğu söylenebilir. TÜİK verilerine göre 2022 itibariyle Türkiye'de yıllık boşanma sayısı 180.954 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de 2022 boşanma hızı %0 2,13 olarak kaydedilmiştir. Boşanma oranlarındaki hızlanan artış ve düşen evlilik sayılarını dikkate aldığımızda durumun ciddiyeti ortadadır. Boşanma oranlarındaki artış ile ekonomik faktörler arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Şekil 1 incelendiğinde Türkiye'de 2001-2002 arasında boşanma oranlarının hızla arttığını, 2008 ve 2009 yılları arasında boşanma oranlarının tekrardan yükselişe geçtiğini ve 2016-2022 yılları arasında kesintisiz yükselişini devam ettirdiğini görmekteyiz. Boşanma oranlarındaki yükseliş eğiliminde dış konjonktürel etkenler (Ekonomik Kriz vb.) görmekteyiz.

Türkiye'de boşanma oranlarının artışını sadece dış etkenlere bağlamakta doğru değildir. Teknolojik gelişmeler, artan bireyselleşme, ağırlaşan ekonomik şartlar ve aile değerlerinin değişmesi (azalan aidiyet ve bağlılık vb.) nedeniyle boşanma oranları hızla artmaktadır. Aynı zamanda geç yaşta evlilik, çocuk sahibi olamamak boşanma oranlarının artmasına neden olmaktadır.

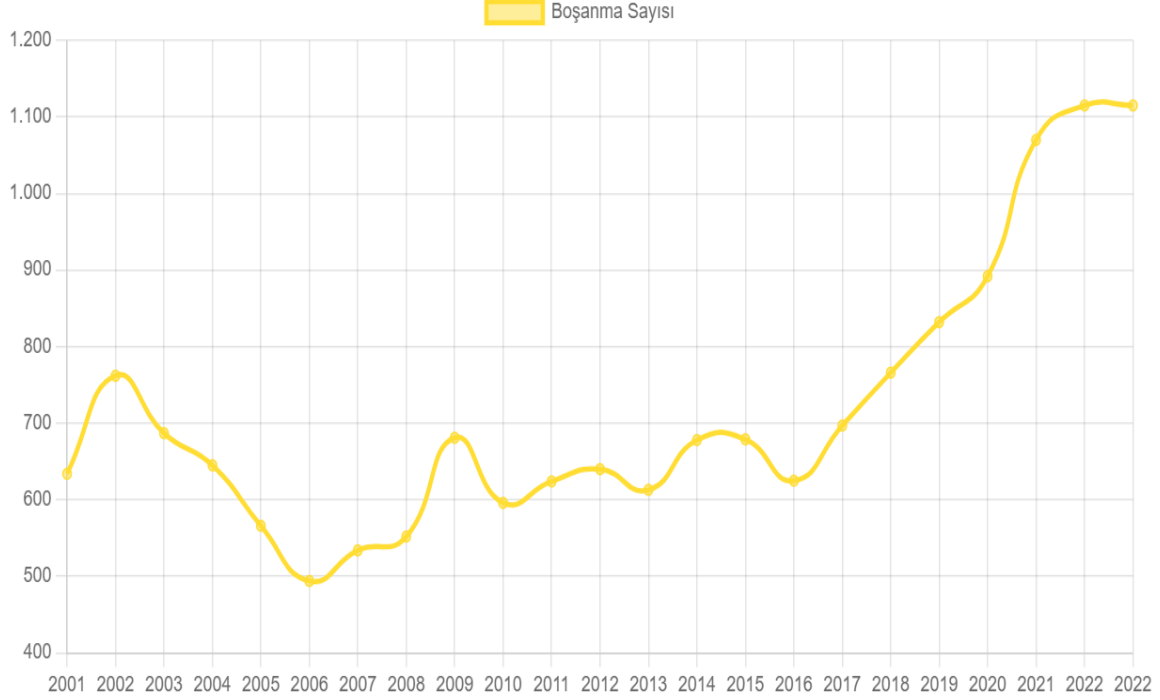


Şekil 2: Rize'de yıllara göre boşanma istatistiği grafiği²⁷

Şekil 2. İncelendiğinde Rize'de boşanma 2022 yılında 471 olduğu görülmektedir. 2001 Türkiye ekonomik krizi, ABD merkezli 2008-2012 Mortgage Küresel Krizi ve COVID-19 salgınından sonra boşanma oranlarının hızla arttığı görülmektedir. Rize'de 21 yıllık toplam boşanma oranları incelendiğinde 13 kez artış gösterirken, 8 kez azalış gösterdiği görülmektedir. Rize'de 2001-2022 yılları arasında toplam 6.143 boşanma gerçekleşmiştir. Rize'nin boşanma grafiği

²⁷ TÜİK Hayat İstatistikleri (04.02.2024).

örüntüsü Türkiye boşanma grafiği örüntüsü ile benzerlik göstermektedir. Bu durum aslında bize boşanma oranlarının artmasında yerel etkenler değil; ulusal ve küresel etkenlerin önemli derecede etkili olduğunu göstermektedir. Ekonomik koşullardaki iyileşmelerle birlikte boşanma oranları gerilemeye başlamaktadır. Fakat boşanmanın Rize’de, Türkiye ve Trabzon’da olduğu gibi yükseliş eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz.



Şekil 3. Trabzon’da yıllara göre boşanma istatistiği grafiği²⁸

Şekil 3. İncelendiğinde Trabzon’da boşanma 2022 yılında 1.115 olduğu görülmektedir. 2001 Türkiye ekonomik krizi, ABD merkezli 2008-2012 Mortgage Küresel Krizi ile yükselen boşanma oranları 2009-2010 ve 2015-2016 arasında düşüş eğilimi gösterse de, 2016’dan itibaren COVID-19 salgınına da içerisine alan dönemde hızla arttığı görülmektedir. Yayla (2022)’nin ekonomik konjonktür ve boşanma arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında; Türkiye’de, 2001-2002, 2008-2011, 2015-2020 yıllarında ekonomik dengesizliklerle boşanma oranları arasında bir ilişkinin olduğu sonucunu bulmuştur. Şekil 3 incelendiğinde benzer şekilde Trabzon’da 2001-2002 arasında boşanma oranlarının hızla arttığını, 2008 ve 2009 yılları arasında boşanma oranlarının tekrardan yükselişe geçtiğini ve 2016-2022 yılları arasında kesintisiz yükselişte olduğunu görmekteyiz. 21 yıllık süre boyunca Trabzon’da bir önceki yıla göre toplam boşanma sayısı 14 kez artış eğilimi gösterirken sadece 7 kez azalış eğilimi göstermiştir. Trabzon’da 2001-2022 yılları arasında toplam 15.382 boşanma gerçekleşmiştir. Trabzon’un boşanma istatistiği grafiği incelendiğinde Rize ve Türkiye ile benzerlik taşıdığı görülmektedir.

²⁸ TÜİK Hayat İstatistikleri (04.02.2024).

Tablo 2. Trabzon ve Rize Kaba Boşanma Hızı²⁹

Yıl	Trabzon (Kaba Boşanma Hızı ‰)	Rize (Kaba Boşanma Hızı ‰)
2022	1,36	1,37
2021	1,31	1,16
2020	1,1	,92
2019	1,03	1,0
2018	,96	1,02
2017	,89	,95
2016	,81	,88
2015	,88	1,05
2014	,89	,92
2013	,81	,88
2012	,84	,78
2011	,82	,80
2010	,78	,74
2009	,90	,84
2008	,74	,66
2007	,72	,63
2006	,67	,59
2005	,77	,61
2004	,88	,71
2003	,94	,72
2002	1,05	,85
2001	,88	,69

Tablo 2 incelendiğinde 2022’de Rize’nin kaba boşanma hızı ‰ 1.3 ve Trabzon’un kaba boşanma hızı ‰ 1,36 olduğu görülmektedir. Türkiye 2022 kaba boşanma hızının ‰ 2,13 olduğu dikkate alındığında iki ilde Türkiye ortalamasının altındadır. Kaba boşanma hızı Rize ve Trabzon’da her ne kadar benzer bir örüntüye sahip olsa da 2013-2018 yılları arasında Rize’nin Trabzon’dan önde olduğu görülmektedir. Rize ve Trabzon’un kaba boşanma hızının bir birine paralel yönde arttığı görülmektedir.

Tablo 3. Rize ve Trabzon’da evlilik süresine göre boşanmalar (2022)³⁰

Evlilik Süresi (Yıl)	Türkiye	Trabzon	Rize
1 yıldan az	4.708	35	4
1	14.579	72	30
2	10.460	54	17
3	10.114	37	28
4	9.877	54	23
5	9.519	50	25
6-10	39.152	225	103
11-15	28.831	208	75
16 yıl ve fazla	53.586	379	166
Bilinmeyen	128	1	-

²⁹ TÜİK Hayat İstatistikleri (04.02.2024).

³⁰ TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2022)

Tablo 3 incelendiğinde Rize'de 2022 yılında 1 yıldan az süren evlilik sayısı 4 olarak gerçekleştirirken Trabzon'da 35 olarak gerçekleşmiştir. Trabzon ve Rize'nin 2022 evlilik sürelerine göre boşanma oranlarının benzer bir örüntü gösterdiğini söyleyebiliriz. Aradaki farklılığı Trabzon'un yoğun göç alması ve sosyoekonomik etkenlerle açıklayabiliriz.

Sonuç

Evlilik ve boşanma insanlık tarihi kadar eskidir. Eski uygarlıkların tabletlerinde bile boşanma vakaları ile karşılaşmaktayız. Boşanma insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte boşanma için uygulanan prosedürlerde bu bağlamda farklılaşmaktadır. Uzun bir süre manevi değerlerin kontrolünde olan aile kurumunda boşanmak istisnalar haricinde neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Aynı zamanda erkekler boşanma konusunda kadınlardan daha avantajlı bir konumda bulunmuştur. Boşanmak isteyen bireyler toplumsal yapının kısıtlamalarına çözüm üretebilmek için çabalamıştır. Örneğin Amerika'nın bazı eyaletlerinde boşanmak kolay, bazı eyaletlerinde zor olduğu dönemlerde insanlar boşanabilmek için başka eyaletlere taşınarak toplumsal yapıyı aşmaya çalışmışlardır.

Küreselleşme ve modernleşme ile birlikte yakın dönemde ailenin görevlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Kadın özel alandan kamusal alana çıkmış ve çalışma hayatına dâhil olmuştur. Ailenin görevlerinde ortaya çıkan değişimler evliliğin anlamını da değiştirmiştir. Evliliğin değişen anlamı boşanma oranlarını arttırmıştır. Evliliğe yüklenen anlam değişmiştir. Artık insanlar aidiyet ya da toplumsal sınıf nedeniyle evlenmek yerine, bireysel tatmini ön plana çıkartmaya başlamışlardır. Aynı zamanda doğum kontrol yöntemlerinin de gelişmesi ile birlikte ailede çocuk sayısı azalmıştır. Kadının çalışma hayatına katılması ile birlikte aile çocuğun eğitimi ve sosyalleşmesi görevlerini toplumsal kurumlara devretmiştir. Psikoloji bilimindeki gelişmeler, I. ve II. Dünya Savaşları'nda aile kurumunda önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Boşanmanın kavramsal anlamı değişime uğramıştır. Ünlü kişilerin boşanmaları kavramsal farklılaşmada önemli bir etkidir. Türk toplumunda geçmiş 20-30 yıl önceki boşanma kavramı ile bu gün kullanılan boşanma kavramının çağrıştırdıkları arasında önemli farklar vardır. Bu gün nasıl olsa herkes boşanıyor savunması ile oldukça sık karşılaşmaktayız. Yani içerisinde bulunduğumuz çağda boşanma kavramı yumuşatılmış ve cazip hale getirilmiştir.

Boşanma davaları tüm dünyada hukuk sistemlerini meşgul etmekte mahkeme dışı boşanma ya da evliliğin 1 yıl sonra resmi kurumlarca onaylanması gibi çözümler üretilmektedir. Türkiye'de her yıl 180.000 civarında boşanma davası olmaktadır. Diğer ülkelerde de benzer durum söz konusudur. Yasada boşanma genel boşanma nedenleri ve özel boşanma nedenleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Aynı zamanda bazı boşanma nedenlerinin varlığı halinde 6 ay ve 5 yıl gibi hak düşürücü süre söz konusuysen, bazı boşanma nedenlerinde hak düşürücü süre söz konusu değildir ve ilgili kişi istediği zaman boşanma davası açabilir. Aile neslin devamı ve çocukların sosyalleşmesini sağlayan en önemli kurumdur. Boşanmak her ne kadar istenmeyen bir durum olsa da bazen de gereklidir. Kişinin ruh sağlığını bozan, vücut bütünlüğünü tehdit eden aynı zamanda zulüm gördüğü bir evliliği devam ettirmesi çok yanlış bir tutumdur. Bu bakımdan boşanma bazen bir gerekliliktir.

2001-2022 yılları arasında boşanma sayıları 16 kez zirve yapmış ve sadece 5 kez düşüş eğilimi göstermiştir. Bu düşüşlerde de temel etken COVID-19 örneğinde olduğu gibi dış kaynaklı olduğu söylenebilir. TÜİK verilerine göre 2022 itibarıyla Türkiye'de yıllık boşanma sayısı 180.954 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de 2022 boşanma hızı %0 2,13 olarak kaydedilmiştir. Boşanma oranlarındaki hızlanan artış ve düşen evlilik sayılarını dikkate aldığımızda durumun ciddiyeti ortadadır. Türkiye'de boşanma oranları Avrupa'nın 27 ülkesinin ortalamasının üzerindedir. Türkiye'de boşanma oranları bölgeden bölgeye de farklılık göstermektedir. Rize'de 21 yıllık toplam boşanma oranları incelendiğinde 13 kez artış gösterirken, 8 kez azalış gösterdiği görülmektedir. Rize'de 2001-2022 yılları arasında toplam 6.143 boşanma gerçekleşmiştir. 21 yıllık süre boyunca Trabzon'da bir önceki yıla göre toplam boşanma sayısı 14 kez artış

eğilimi gösterirken sadece 7 kez azalış eğilimi göstermiştir. Trabzon'da 2001-2022 yılları arasında toplam 15.382 boşanma gerçekleşmiştir.

Rize ve Trabzon'da boşanma oranlarını yıllara göre (2001-2022) karşılaştırdığımızda benzer bir örüntüye sahip olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda iki ilin nüfuslarını karşılaştırdığımızda toplam boşanma sayılarının yıllara göre değişimi de benzer bir nitelik taşımaktadır. Kaba boşanma hızı Rize ve Trabzon'da her ne kadar benzer bir örüntüye sahip olsa da 2013-2018 yılları arasında Rize'nin Trabzon'dan önde olduğu görülmektedir. Bu kadar bir farklılaşma normal karşılanabilir. Türkiye 2022 kaba boşanma hızının %0 2,13 olduğu dikkate alındığında iki ilde Türkiye ortalamasının altındadır. Trabzon ve Rize'nin 2022 evlilik sürelerine göre boşanma oranlarının benzer bir örüntü gösterdiğini söyleyebiliriz. Aradaki farklılığı Trabzon'un yoğun göç alması ve sosyoekonomik etkenlerle açıklayabiliriz.

TÜİK, Hane Halkı İşgücü Araştırması, (2022)' ye göre kadın istihdam oranının en yüksek olduğu 5 bölgeden birincisi %37,4 ile Trabzon, Ordu, Giresun, Artvin, Rize ve Gümüşhane olmuştur. Türkiye'de kadın istihdam oranı ortalaması (15 yaş ve üstü çalışan kadın) 2022 yılında %30,4 olarak kaydedilmiştir. Rize ve Trabzon'da kadınların iş gücüne katılma oranları %37,4 ile Türkiye'de birinci sıradadır. Kadının kamusal alana katılması ve çalışma hayatına dâhil olması ailenin fonksiyonlarında değişimler ortaya çıkartmıştır. Aile çocukların eğitim görevini toplumsal kurumlara devretmiştir. Aynı zamanda kadının kendi ayakları üzerinde durabilmesini ve hayatıyla ilgili kararları daha rahat bir şekilde alabilmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Aksan, Gamze ve Altunsu-Sönmez, Özlem (2019), *Boşanma Sürecinde Sosyal Destek*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Anıl, Yaşar Şahin (2008), *Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Geçimsizlik*, İstanbul: Beta Yayınları.

Beck, Ulrich ve Beck-Gernsheim, Elisabeth (2020), "Aşkın Olağan Karmaşası" (Çev. Mark Ritter ve Jane Wiebel), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, (Edit. Anthony Giddens, Çev. Günseli Altaylar), İstanbul: Say Yayınları, 1-195.

Bor, Yusuf (2023), *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Browne, Ken (2021), *Sosyolojiye Giriş*, (Çev. İbrahim Kaya), İstanbul: Say Yayınları.

Clarke-Stewart, Alison. Brentano, Cornelia (2006), *Divorce Cause and Consequences*. London: Yale University Pres.

Çakır, Sema (2019). "Osmanlı Hukuk Sistemi'nde Fıkhın Belirleyiciliği: Erzincan Şer'iyye Sicilleri Evlenme-Boşanma Kayıtları Örneği (Günümüz İle Mukayeseli)", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2, 441-467.

Dominian, Jacop (1974), *Cinsel Psikolojik ve Toplumsal Açından Boşanma* (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Koza Yayınları.

Erol, Yasemin (2011), "Akıl Hastalığına Dayalı Boşanma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1, 119-149.

Ferah, Nimet (2019), "Boşanma Sürecindeki Bireylerde Depresyon Anksiyete Stres ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki", *Bilimname*, 2019/37, 383-405.

Göksoy, Süleyman (2020), "Küreselleşme ve Eğitime Yansımaları", *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1/1, 1-10.

Gündüzalp, İdris (2018), *Boşanma Psikolojisi ve Danışmanlığı*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kara, Bülent ve Doğan, Seher (2018), "Türk Aile Yapısında Boşanma Nedenleri: Aksaray İli Örneği", *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1/2, 48-66.

Köseoğlu, Fatma Yazıcı, Zühtiye Nur (2022), "Sosyodemografik Özellikler ve Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın Ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 71-96.

Palamut, Mehmet (2004), *Medeni Hukuk*, İstanbul: Alfa Akademi.

Stoner, Katherine (2006), *Divorce Without Court: A Guide to Mediation & Collaborative Divorce*. Publisher: NOLO.

Tarhanacı, Mehpare (2017), "Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon'da Aile ve Boşanma Olgusu", *İmgelem*, 1/1, 89-120.

"TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2022)". (10.02.2024). <https://www.tuik.gov.tr/>

"TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması (2022)". (18.05.2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>

"TÜİK Hayat İstatistikleri", (04.02.2024). <https://www.tuik.gov.tr/>

"Türk Medeni Kanunu (4721) Boşanma Sebepleri", (06.02.2024). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Uçan, Özge Yazar, Hülya ve Sayıl, Işıl (2006), "Bir Boşanma Olgusunun Dört Kurama Bağlanarak Değerlendirilmesi", *Kriz Dergisi*, 14/2, 23-29.

Ürem-Çetinel, Merve ve Güneş, Biset Sena (2020), "Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı" *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1, 309-340.

Yayla, Sevde (2022), "Türkiye Ekonomik Konjonktürünün 2000 ve 2021 Arası Boşanmalar Üzerine Etkisi", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2, 305-335.

Yücel, Özge (2023), *Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinden Kusurdan Bağımsızlığa Geçiş*, Ankara: Seçkin-Hukuk.